

14.5.2018

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta/ 00102 Eduskunta / Stv@eduskunta.fi

ASIA: HE 16/2018 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa

VIITE: Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnan asiantuntijakuulemispyyntö valiokunnan kokoukseen 16.5.2018

Invalidiliitto ry kiittää mahdollisuudesta lausua yllä mainituista hallituksen esityksestä.

Invalidiliitto ry on fyysisesti vammaisten ihmisten valtakunnallinen vaikuttamisen ja palvelutoiminnan monialajijärjestö. Liitto edustaa 146 jäsenyhdistyksensä kautta 30 000 fyysisesti vammaista ja toimintaesteistä suomalaista. Toiminta-ajatuksensa mukaisesti Invalidiliitto edistää näiden henkilöiden mahdollisuuksia osallistua, liikkua ja elää täysipainoista elämää.

YLEISET HUOMIOT

Lausunnossaan Invalidiliitto kiinnittää erityistä huomiota **vaikeimmin vammaisten ja harvinaista sairautta sairastavien ihmisten** sosiaali- ja terveyspalveluihin, mitkä poikkeavat useimmiten **elämänmittaisina palveluina** muiden kansalaisten palvelutarpeista. Vammaisen asiakkaan oikeuksien toteutumisen kannalta kriittisin piste on siinä, miten maakunnan liikelaitos pystyy **asiakassuunnitelman laatimisen yhteydessä** yhdessä vammaisen asiakkaan kanssa moniammatillisesti arvioimaan hänen yksilöllisen palvelutarpeensa siten, että **eri palveluntuotantotavoin muodostuva palveluketju on integroitu ja eheä**. Tällä hetkellä vammaisten palveluja järjestetään ja toteutetaan hyvin eriarvoisesti eri kunnissa. **Jatkossa lähtökohtana tulisi olla valtakunnallisesti yhdenvertaisesti saatavilla olevat yksilölliset vammaispalvelut.**

Esteettömällä toimintaympäristöllä ja vammaispalveluilla on vahva merkitys vammaisille ja harvinaissairaille ihmisille. Esteettöminä ja oikein järjestettyinä ne tukevat myös lakiuudistuksen yleistä tavoitetta väestöryhmien välisten hyvinvointi- ja terveyserojen vähentämisestä sekä taloudellisen tehokkuuden toteutumisesta. **Tavoitteiden toteutumista ja lakiuudistuksia on arvioitava läpileikkaavasti ja oikeudellisesti suhteessa YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen asettamiin velvoitteisiin.**

14.5.2018

Valinnanvapaus antaa mahdollisuuksia vaikuttaa omiin palveluihin

Invalidiliitto lausui valinnanvapausluonnoksesta 2017. Tyydytyksellä olemme huomioineet, että nyt toukokuussa 2018 käsittelyssä olevaan hallituksen esitykseen on tehty joitain Invalidiliiton esittämiä muutoksia.

Yksi tällainen muutos on henkilökohtaista budjettia kokeilevien hankkeiden nivominen valinnanvapauslain säännöksiin. Henkilökohtaiseen budjettiin on ladattu paljon odotuksia erityisesti vammaispalvelujen osalta. Kuitenkin tähän mennessä käynnistetyt henkilökohtaisen budjetin kokeiluhankkeet ovat koskettaneet vammaispalveluita vain hyvin ohuesti. Kannatamme nyt esitettyä kokeiluhankkeiden nivomista valinnanvapauslain säännöksiin. Toinen Invalidiliiton ajama ja nyt hallituksen esitykseen kirjattu muutos on se, että esityksessä on perustellusti vahvennettu sitovan asiakassuunnitelman roolia.

Näin kiinnitetään erityistä huomiota asiakkaisiin, jotka tarvitsevat laaja-alaisesti yhteen sovitettavia palveluja tai paljon palveluja tai jotka ovat erityisen tuen tarpeessa. Tämä turvaa paremmin asiakkaan eri palvelutarpeiden integraation ja on erityisesti paljon palveluita tarvitsevien vammaisten ihmisten kannalta merkittävä asia. Esityksessä ehdotettu sosiaali- ja terveyskeskusten palvelutarjontaan sisältyvä sosiaalihuollon ammattihenkilön antama ohjaus- ja neuvontapalvelut tulee olemaan tärkeässä roolissa, kun pyritään tunnistamaan ja löytämään sosiaalihuollon tuen tarpeessa olevia asiakkaita ja ohjaamaan heitä tarvittavien palvelujen piiriin.

Näemme, että hallituksen esityksen valinnanvapausmalli tuo vaikeavammaisille ihmisille uusia mahdollisuuksia vaikuttaa omien palveluiden järjestämiseen ja uusien palveluiden ja kokonaisuusien toteuttamiseen. Kuten todettua, henkilökohtaisella budjetilla voitaisiin rakentaa asiakaslähtöisempiä palvelukokonaisuuksia pitkäaikaista tukea ja palveluita tarvitseville. Henkilökohtainen budjetti lisäisi valinnanvapautta ja vahvistaisi vaikeassa asemassa olevien ja paljon sosiaalipalveluita tarvitsevien asiakkaiden itsemääräämisoikeutta, mikä tällä hetkellä ei sosiaalihuollossa toteudu. Valinnanvapausuudistus on kokonaisuus, joka tähtää merkittävään toiminnalliseen uudistukseen läpi koko palvelutuotannon, mikä on merkittävää myös vammaispalveluiden organisoinnin ja toteuttamisen näkökulmasta. Siksi Invalidiliitto toivoo, että valiokunta huomioi vakavasti Invalidiliiton esittämät ehdotukset.

Henkilökohtaisen budjetin vaikuttavuus ja toteutuminen on riippuvainen järjestämisrakenteen kyvystä vastata paljon palveluita tarvitsevien asiakkaiden tarpeisiin

Invalidiliitto haluaa kiinnittää valiokunnan huomiota siihen, että asiakkaan valintaoikeuden toteutuminen on riippuvainen myös siitä, minkälaisia tietoja henkilökohtaisen budjetin palveluntuottajilla on velvollisuus ennakkolisesti antaa toiminnastaan ja palveluiden hinnoista. Yritykset, jotka tuottavat palveluja henkilökohtaisen budjetoinnin piirissä oleville asiakkaille, voisivat valita asiakkaansa. Käytännössä tämä voisi johtaa siihen, että eniten palveluja tarvitsevat ja/tai hoidollisesti vaikein asiakassegmentti saattaisi jäädä lopulta maakunnan asiakkaaksi. Tällainen tilanne syntyy, kun heille ei löydy yksityistä palveluntuottajaa maakunnan asettamilla hinnoilla ja muilla ehdoilla tai että tiedonsaanti palvelukäsityksen muodostamiseksi on puutteellinen. Tämä on ristiriidassa henkilökohtaisen

14.5.2018

budjetin tavoitellun asiakaspotentiaalin näkökulmasta, jonka kohderyhmänä ovat sellaiset asiakkaat, jotka tarvitsevat jatkuvaa ja laaja-alaista tukea ja kykenevät itse tai tuetusti suunnittelemaan ja hankkimaan omia palvelujaan.

Edellä kuvattu tilanne esityksessäkin esiin tulleen perusteen mukaan voisi realisoitua, jos henkilökohtaisen budjetin hinnoittelu jostain syystä epäonnistuu (yli- tai alihinnoittelu). Näemme myös, että kuvattu tilanne voi realisoitua myös, jos maakunta ei riittävässä määrin palvelustrategioissaan turvaa vaikeimmin vammaisten palveluita. Asiakkaiden yhdenvertaisen valinnanvapauden näkökulmasta tätä voidaan pitää ongelmallisena. Pahimmillaan tällainen rakenne saattaa syrjiä eniten ja paljon palveluja tarvitsevien vaikeimmin vammaisten valinnanvapauden mahdollisuutta.

Yleisesti henkilökohtaisen budjetin vaikuttavuus ja sitä kautta myös kustannusvaikuttavuus perustuu siihen, että asiakas saa elämäntilannettaan tukevia palveluja, joihin hän voi itse vaikuttaa. Tässä keskeisessä asemassa ovat palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelma. Haasteellisen henkilökohtaisen budjetin systemaattisesta arvioinnista tekee se, että esityksessä ehdotettua ja sen kaltaista henkilökohtaista budjettia ei aikaisemmin ole ollut käytössä, joten etukäteen ei ole tietoa siitä, miten maakunnat päättäisivät henkilökohtaisen budjetin sääntelyä soveltaa. Etukäteen ei myöskään voida tietää, mikä on asiakkaiden halukkuus ottaa vastaan henkilökohtainen budjetti. Lisäksi on vaikea arvioida, miten muutokset näkyisivät muualla palvelujärjestelmässä.

Vammaisilla kansalaisilla on usein heikot mahdollisuudet vaikuttaa omiin palveluihinsa, minkä lisäksi he ovat keskimääräistä enemmän riippuvaisia yhteiskunnan palvelujärjestelmistä. Tämän vuoksi palvelujärjestelmän on oltava läpileikkaava, aidosti kuunteleva ja osallistava. Sen on otettava kaikissa vaiheissa huomioon vammaisten ihmisten yhteiset ja yksilölliset vamman tai sairauden edellyttämät palvelutarpeet. YK:n vammaisyleissopimus ja sen perusteella juuri julkaistu YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kansallinen toimintaohjelma 2018 - 2019 asettavat vahvan veloitteen osallistaa vammaiset ihmiset heitä koskevissa kysymyksissä.

Invalidiliitto kiinnittää valiokunnan pyynnön mukaisesti valinnanvapauslakiesityksessä ehdotetun henkilökohtaisen budjetin osalta erityisesti huomiota seuraaviin seikkoihin:

- Katkeamattomat palveluketjut ovat sote-palveluiden ydin. Ne on turvattava myös paljon palveluita tarvitseville vammaisille ihmisille.
- Henkilökohtaista budjettia koskevaan päätökseen tulee pykälätasolle kirjata ne tarpeet, joihin henkilökohtaisella budjetilla vastataan sekä niiden arvon määräytymisen peruste
- Asiakkaan edun mukaisesti henkilökohtainen budjetti on turvattava kaikissa ehdotetuissa sosiaali- ja vammaispalveluissa.
- Esteettömyys on kirjattava palveluntuottajien ehtoihin ja henkilökohtainen budjetti lisättävä palveluntuottajien tiedonantopalveluihin

[Invalidiliitto ry / Invalidförbundet rf // Finnish association of people with physical disabilities](#)
Mannerheimintie 107 / Mannerheimvägen 107, FIN-00280 Helsinki / Helsingfors, Finland
puh. / tel. +358 9 613191, faksi / telefax +358 9 146 1443, www.invalidiliitto.fi

14.5.2018

- Kuluttajaoikeudellinen asema on laajennettava koskemaan myös henkilökohtaisen budjetin avulla hankittuja palveluja ja sisältöjä koskevia virhetilanteita.
- Monikanavarahoituksen ja vammaislain uudistamisen yhteydessä on ratkaistava ja turvattava vaikeimmin vammaisten ihmisten erityiskulkuneuvon käyttöön liittyvä korvaus Sote- palveluiden käytössä, mistä valiokunnan tulee antaa nimenomainen lausuma lausuntoonsa.
- Henkilökohtaisella budjetilla maksettavan korvauksen ennakkollinen maksaminen henkilökohtaisen avun työnantajamallissa
- Palveluohjausta tulee kehittää sekä hyödyntää siinä vertaistukea. Järjestöt ja kokemusasiantuntijat tulee ottaa mukaan palveluiden kehittämiseen.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

Henkilökohtaisen budjetin soveltamisala on perusteltu

Asiakkaan taidot ja tiedot sekä kyky arvioida omaa palvelutarvetta sekä tietoisuus omista oikeuksista ja mahdollisuuksista ovat erilaisia. Kyvyt ja mahdollisuudet tehdä asianmukainen valinta palveluntuottajasta ja palvelun toteutustavasta vaihtelevat. Virheelliset valinnat voivat johtaa epätarkoituksenmukaisiin palvelukokonaisuuksiin viivästyttäen palveluita ja heikentäen palvelujen vaikuttavuutta. Pahimmillaan ne saattavat johtaa merkittäviin oikeuden menetyksiin ja hyväksikäyttöön. Näiden asiakkaiden kohdalla korostuu riittävän tuen ja avun tarjoaminen.

Erityisesti heikoimmassa asemassa olevina sosiaalihuollon asiakkaina voidaan arvioida olevan ne henkilöt, jotka eivät kykene edes tuettuna tai eri kommunikaation keinoin muodostamaan omaa mielipidettään. Tällaisten henkilöiden oikeusturvan ja palveluiden yksilöllisen riittävyyden ja soveltuvuuden varmistamiseksi ja epätarkoituksenmukaisten tarkoituserien ehkäisemiseksi on tarpeen, että henkilökohtaisen budjetin saamisedellytys on rajattu siten, kuin esityksessä nyt esitetään. Rajausta siitä, että niissä tilanteissa, joissa henkilö ei kykene itse eikä tuettuna suunnittelemaan ja hallinnoimaan palvelukokonaisuuttaan, ei henkilökohtaisen budjetin myöntämiselle asetetut kriteerit tällöin täyty ja budjettia ei lakiehdotuksen mukaan tule myöntää, vaan palvelut on järjestettävä muilla tavoin, esim. asiakassetelipalveluina tai maakunnan omana palvelutuotantona. Eriarvostavaa kehitystä voidaan estää lisäämällä väestön tietoisuutta valinnanvapautteen liittyvistä oikeuksista sekä tarjoamalla erityistä tukea heikommassa asemassa olevien henkilöiden valintojen avuksi.

14.5.2018

Hallituksen esityksessä on lisäksi asetettava lausumat seuraavista asioista:**Laissa määriteltävä palveluohjaus**

Esityksessä on perustellusti vahvennettu sitovan asiakassuunnitelman roolia ja kiinnitetty erityistä huomiota asiakkaisiin, jotka tarvitsevat laaja-alaisesti yhteen sovitettavia palveluja tai paljon palveluja tai jotka ovat erityisen tuen tarpeessa. Näillä keinoin voidaan turvata paremmin asiakkaan eri palvelutarpeiden integraatio.

Monet vammaiset ihmiset eivät kuitenkaan osaa käyttää oikeuttaan valita, jos he eivät saa apua ja tukea. Palveluohjauksesta puhuttaessa on toistaiseksi kuitenkin epäselvää, miten se käytännössä toteutetaan. Palveluohjausta tulee kehittää sekä hyödyntää siinä vertaistukea. Järjestöt ja kokemusasiantuntijat tulee ottaa mukaan palveluiden kehittämiseen.

Laissa onkin määriteltävä yksilöllinen palveluohjaus ja edellytettävä tuetun päätöksenteon ratkaisemista itsemääräämisoikeuslainsäädännön säätämisen yhteydessä siten, että tosiasiaa myös käytännössä vastaa ja on toteutettavissa tämän palvelun asiakkaille. Toteamme kuitenkin, että päävastuun palveluohjauksesta on jatkossakin oltava julkisella toimijalla järjestöjen täydentäessä palvelua omalla osaamisellaan ja verkostoilla.

Henkilökohtaisen budjetin päätökseen tulee pykälätasolle kirjata ne tarpeet, joihin henkilökohtaisella budjetilla vastataan sekä niiden arvon määräytymisen peruste

Henkilökohtainen budjetti olisi käytännössä maakunnan liikelaitoksen antama maksusitoumus, joka olisi tarkoitettu asiakkaan palvelujen ja tuen eli palvelukokonaisuuksien yksilölliseen järjestämiseen. Henkilökohtainen budjetti muodostettaisiin henkilön tarpeiden ja toiveiden, lakiin perustuvien palvelujen ja oikeuksien sekä tuen ja palvelujen kustannusten pohjalta sekä asiakkaalle maakunnan liikelaitoksessa tehtävän palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman perusteella. Tämän perusteella henkilö suunnittelee palvelujensa tarkemman sisällön budjetin rajoissa ja valitsee palvelujensa tuottajan. Henkilökohtaiseen budjettiin sisällytettäviä sosiaali- ja terveyspalveluja ei olisi 28 § säännöksessä rajattu muutoin kuin sen 2 momentissa säädetyllä tavalla. Tämä on perusteltua ottaen huomioon, että henkilökohtaisella budjetilla on haluttu mahdollistaa asiakkaan tarpeet aikaisempaa paremmin huomioivat sekä uudet ja innovatiiviset palvelusisällöt.

Asiakassuunnitelmaan kirjattaisiin ne palvelut, jotka vastaavat asiakkaan palvelutarpeeseen ja tarpeen mukaisessa laajuudessa kriteerejä palvelun sisällölle. Henkilökohtaisen budjetin myöntäminen edellyttää asiakkaan palvelutarpeen arviointia, asiakassuunnitelman laatimista ja henkilökohtaista budjettia koskevan päätöksen tekemistä. Asiakkaan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tarpeen arvioinnissa sekä asiakassuunnitelman ja hallintopäätöksen tekemisessä on noudatettava, mitä niistä muualla lainsäädännössä säädetään. Budjetin laatiminen edellyttäisi laaja-alaista asiakkaan palvelutarpeen arviointia, asiakassuunnitelmaa sekä ohjausta. Asiakkaalle annettava tuki palvelujen suunnittelussa ja valinnanvapauden käyttämisessä olisi keskeinen osa henkilökohtaista budjetointia. Asiakkaille tehtäisiin päätös budjetin määrästä ja siihen sisältyvistä palveluista.

14.5.2018

Palvelutarpeen arvioinnista, asiakkaan ohjauksesta, asiakassuunnitelmasta ja päätöksenteosta vastaisi maakunnan liikelaitos. Tärkeää on prosessissa tuoda esille miten henkilön avun ja tuen tarpeet muunnettaisiin henkilökohtaista budjettia varten euroiksi. Apuna voitaisiin käyttää esimerkiksi muulla tavoin järjestettyjen palvelujen kustannuksia.

Kuten yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan oikein, päätöksessä määriteltäisiin asiakassuunnitelmaan perustuen, mitkä palvelut kuuluvat henkilökohtaisella budjetilla järjestettäväksi ja minkä suuruinen osuus budjetista kohdistuisi mihinkin yksittäiseen palveluun sekä arvon määräytymisen peruste. Lain soveltamisen selkeyden ja asiakkaan oikeusturvan näkökulmasta tämä tulee nostaa pykälätasolle, jotta voidaan läpinäkyvästi turvata asiakkaalle ymmärrys palvelun kulusta suhteessa markkinoiden tarjoamien palveluiden hintatasoon, mikä on ensisijainen arvioitaessa henkilökohtaisen budjetin sopivuutta ja riittävyttä asiakkaan palvelutarpeen turvaamiseen.

Invalidiliitto ehdottaa seuraavaa lisäystä valinnanvapauslain 6 luku ”Henkilökohtainen budjetti”, 30 § 2 mom. ”Menettely henkilökohtaisen budjetin käyttämisessä”. Myös Vammaisfoorumi esittää näin lausunnossaan;

”Henkilökohtaisen budjetin myöntäminen edellyttää asiakkaan palvelutarpeen arviointia, asiakassuunnitelman laatimista ja henkilökohtaista budjettia koskevan päätöksen tekemistä. Asiakkaan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tarpeen arvioinnissa sekä asiakassuunnitelman ja hallintopäätöksen tekemisessä on noudatettava, mitä niistä muualla lainsäädännössä säädetään. ***Päätökseen tulee kirjata ne tarpeet, joihin henkilökohtaisella budjetilla vastataan sekä niiden arvon määräytymisen peruste.***”

Asiakkaan edun mukaisesti henkilökohtainen budjetti on turvattava kaikissa ehdotetuissa sosiaali- ja vammaispalveluissa

Esitettyä linjausta siitä, että lähtökohtaisesti sellaiset palvelut, joissa palvelu pitää sisällään jonkin rahamääräisen tuen maksamisen suoraan yksityishenkilölle (kuten omaishoidontuki, perhehoito tai henkilökohtaisen avun työnantajamalli) ei ole tarpeen sisällyttää kyseistä osaa palvelusta henkilökohtaiseen budjettiin, on pidettävä pääasiallisesti kannatettavana. Invalidiliitto toteaa kuitenkin, että nämäkin palvelut tulee olla mahdollista järjestää henkilökohtaisella budjetilla tilanteissa, joissa se on asiakkaan edun mukaista.

Invalidiliitto huomauttaa, että yksityiskohtaisissa perusteluissa todettu seikka ”Yleensä rahamääräisen tuen maksamiseen liittyy erillisen sopimuksen teko tuen saajan kanssa ja tähän liittyen erityislainsäädännöstä tulevia velvoitteita. Näissä tapauksissa palveluntuottaja eli esimerkiksi omaishoitaja valitaan etukäteen ja hänen kanssaan tehdään erillinen sopimus.” ei sinänsä pidä suoraan paikkaansa esimerkiksi henkilökohtaisen avun työnantajuuden kohdalla tällä hetkellä. Asiaa on perusteluissa tarkasteltu vain omaishoidontuen näkökulmasta, joka toisin kuin henkilökohtaisen avun työnantajamalli perustuu ennalta sovittuun toimeksiantosuhteeseen.

14.5.2018

Kuitenkaan esteitä ei olisi käyttää myös tietynkaltaisia sopimuselementtejä esimerkiksi myös henkilökohtaisen avun työnantajamallin käytännön toteutuksessa, mitä joissain tilanteissa esim. kuten sijaispalkanmaksajajärjestelmässä voisi pitää jopa kannatettavana ja vammaispalvelulain mukaisena käytäntönä. Todellisuudessa näin ei kuitenkaan käytännössä toimita.

Henkilökohtaisen avun työnantajamallissa voisi nimenomaan henkilökohtaisella budjetilla sisällyttää osa palveluista, kuten lakisääteiset vakuutukset ja palkkahallinto tai akuutteihin sijaistarpeisiin liittyvä henkilökohtaisen avun ostaminen yksityiseltä palveluntuottajalta ja osan jättää budjetin ulkopuolelle maakunnan vastuulle kuten esim. lakisääteisten työterveyskulujen maksatus. Näissä keskeisissä työnantajavelvoitteissa loppuratkaisu voi siis olla vaihteleva riippuen vaikeavammaisen työnantajan tarpeista ja palvelun asianmukaisen ja toimivan järjestämisen näkökulmasta. Henkilökohtaiseen budjettiin sisällytettävistä palveluista voitaisiin siis osa jättää budjetin ulkopuolelle ja osa ottaa mukaan budjettiin, esim. riippuen asiakkaan tilanteesta ja henkilökohtaisista tarpeista palvelun järjestämisen osalta.

Esteettömyys on kirjattava palveluntuottajien ehtoihin ja henkilökohtainen budjetti lisättävä palveluntuottajien tiedonantopalveluihin

Valinnanvapausmallin toteuttaminen edellyttää, että asiakkaalla on tieto vaihtoehtoisista palveluntuottajista ja että tieto hänen valinnastaan. Tiedon pitää olla kaikkien saatavissa ja ajantasaista. Vaikeimmin vammaisten palvelutarpeiden ja palveluiden arvioinnissa keskeisenä vaikuttimena on yksilöllisen vamman edellyttämän tarpeen vastaavuuden arvioinnin lisäksi merkitystä sillä, että palvelu on esteetön. Henkilökohtaisen budjetin arvon ja palvelun sisällön arvioimiseksi on perusteltua myös, että henkilökohtaisen budjetin palveluntuottajalla olisi velvollisuus ilmoittaa luonnoksessa esitettyjä tiedonantopalveluja käyttäen henkilökohtaisella budjetilla annettavien palvelujen arvo, sisältö ja ehdot. Jos henkilökohtaisen budjetin palveluntuottaja ei ole velvoitettu ilmoittamaan kyseisiä tietoja toisin kuin asiakassetelipalvelun tuottaja, jää kysymykseksi millä tavoin asiakas kykenee konkreettisesti arvioimaan henkilökohtaisen budjetin toimivuutta ja arvoa sekä hankittavien palveluiden sisältöä ja ehtoja ennakkollisesti palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman prosessin aikana.

Invalidiliitto ehdottaa seuraavaa lisäystä valinnanvapauslain 9 luku ”Palvelujen tuottaminen ja palvelun tuottajien velvoitteet”, 56 § 3 momentti. ”Palveluntuottajan velvollisuudet annettaessa palveluja asiakassetelin ja henkilökohtaisen budjetin perusteella”;

”Asiakassetelipalveluntuottajan *ja henkilökohtaisen budjetin palveluntuottajan* on ilmoitettava 77 §:n 1 momentissa tarkoitettuja tiedonantopalveluja käyttäen ajantasaisesti asiakassetelillä *tai henkilökohtaisella budjetilla* annettavat palvelut, mahdolliset asiakassetelin, *henkilökohtaisen budjetin* arvoa tai palvelun sisältöä koskevat ehdot, *palvelun esteettömyys* sekä palveluihin pääsyn odotusajat. Tiedot on annettava asiakkaalle pyydettyä myös suullisesti tai kirjallisesti.”

14.5.2018

Invalidiliitto ehdottaa seuraavaa lisäystä valinnanvapauslain 8 luku ”Palveluntuottajan hyväksyminen”, 42 §:n 1 mom. ”Maakunnan asettamat ehdot palvelun tuottajille”;

”Maakunta voi asettaa suoran valinnan palvelun tuottajille sekä asiakassetelillä ja henkilökohtaisella budjetilla annettavan palvelun tuottajille palvelujen laatua, voimavaroja, saatavuutta ja **esteettömyyttä sekä** palveluketjuja ja palvelujen yhteensovittamista koskevia, normaaliolojen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin varautumista koskevia ja muita palvelujen tuottamiseen liittyviä ehtoja, joilla edistetään väestön terveyttä ja hyvinvointia sekä väestön palvelutarpeita vastaavien riittävien palvelujen yhdenvertaista saatavuutta maakunnassa tai jotka muutoin ovat tarpeen maakunnan järjestämisvastuun toteuttamiseksi.”

Kuluttajaoikeudellinen asema vahvistettava myös henkilökohtaiseen budjettiin

Esityksessä on täsmennetty kuluttajaoikeudellisen aseman suojaa markkinoinnin ja siihen liittyvän menettelyn osalta. Esitys ei edelleenkään turvaa kuluttajaoikeudellista asemaa henkilökohtaisen budjetin asiakkaalle sopimusrikkomus- tai muissa palveluun liittyvissä laiminlyöntitilanteissa. Näissä tilanteissa asiakkaan oikeusturva on heikko. Käytännössä asiakas joutuisi siviilioikeudellisen vahingonkorvausvaateen kautta siviiliasioissa hakemaan mahdollista korvausta palvelun puutteesta tai virheestä. Menettelyä ei voida pitää sosiaalihuollon asiakkaan asemassa olevalta heikommalta osapuolelta kohtuullisena oikeusturvatienä, ottaen huomioon oikeusprosessiin liittyvä kuluriski kantajalle.

Tilanne on korjattava ja asiakkaalle on säädettävä kuluttajaoikeudellinen asema myös henkilökohtaisella budjetilla järjestettäviin palveluihin. Tilanteen tulisi siis olla samakuin asiakassetelissä, jossa noudatetaan kuluttajaoikeudellisia säädöksiä jo voimassa olevan lainsäädännön perusteella. Tosiasiallisen valinnanvapauden edellytyksenä on säätää kuluttajaoikeudellinen asema eri palveluinstrumenttien käytössä julkisen sosiaalihuollon asiakkuuden rinnalle. Asiakkaan oikeusturvan näkökulmasta tämä tulee kirjata pykälätasolle seuraavasti:

Invalidiliitto ehdottaa seuraavaa lisäystä valinnanvapauslain 6 luku ”Henkilökohtainen budjetti”, 30 § 4 mom. ”Menettely henkilökohtaisen budjetin käyttämisessä”. Vastaavaa lisäystä esittää myös Vammaisfoorumi lausunnossaan;

”Asiakkaalla on oikeus valita henkilökohtaisella budjetilla annettavien palvelujen sisältö ja palvelujen tuottajat tai palvelut toteuttavat henkilöt henkilökohtaista budjettia koskevan päätöksen ja asiakassuunnitelman mukaisesti. Jollei valittavana ole kyseistä palvelua tuottavaa asiakkaalle sopivaa palveluntuottajaa, maakunnan liikelaitos vastaa palvelun tuottamisesta asiakkaalle muulla tavoin. ***Asiakkaan ja palvelun tuottajan väliseen suhteeseen sovelletaan kuluttajansuojalakiä (38/1978).***”

14.5.2018

Monikanavaraoituksen ja vammaislain uudistamisen yhteydessä on turvattava vaikeimmin vammaisten ihmisten erityiskulkuneuvon käyttöön liittyvä korvaus Sote-palveluiden käytössä

Maantieteelliset välimatkat sekä matkakorvausjärjestelmiin liittyvät matkan pituuteen liittyvät, sairausvakuutus- ja vammaispalvelulaissa olevat rajoitukset aiheuttavat tosiasiallisen haasteen valinnanvapauden yhdenvertaiselle toteuttamiselle, jolla on kosketuspintaa myös henkilökohtaisen budjetin kohdalla. Ongelma syntyy erityisesti erityiskulkuneuvoa käyttävien vaikeimmin vammaisten ja harvinaissairaiden henkilöiden kohdalla. Monikanavaraoituksen ja vammaislain uudistamisen yhteydessä on ratkaistava ja turvattava vaikeimmin vammaisten erityiskulkuneuvon käytöstä aiheutuvien kulujen korvattavuus. Tämä edellyttää erityistä lausumaa valinnanvapauden toteutumisen osalta, jottei vaikeimmin vammaisten henkilöiden tasa-arvo palveluiden valinnanvapauden suhteen vaarannu. Riippumatta henkilökohtaisen budjetin asiakkuudesta, on erityiskulkuneuvon käyttöön liittyvä korvaus keskeisin ratkaistava kysymys koko palveluprosessin ja asiakkaan siinä osallisuuden turvaamiseksi.

Henkilökohtaisella budjetilla maksettavan korvauksen ennakollinen maksaminen henkilökohtaisen avun työnantajamallissa

Niissä poikkeustilanteissa, joissa vaikeavammaisen asiakkaan edun mukaisesti olisi tarpeellista järjestää henkilökohtaisen avun työnantajamalli henkilökohtaisella budjetilla, tulee työnantajavelvoitteiden aiheuttama kulukertymä maksaa ennakollisesti.

Vaikeavammaisen työnantajan ja henkilökohtaisena avustajana toimivan työntekijän välillä on työsopimus ja normaali työsuhde. Vaikeavammaisen työnantaja on yksityishenkilö ja vammaispalveluiden asiakas, ei palvelun tuottaja, vaikka käytännössä itse järjestääkin itselleen muutoin julkisen vallan ja vammaispalveluiden vastuulle kuuluvaan avustamispalvelun. Näin ollen on selvää, ettei yksityisellä työnantajalla tässä oikeussuhteessa ole ennakollisia varoja työsuhteessa syntyvien kulujen maksatukseen ja ns. puskurivarantoa, toisin kuin nyt esitetty valinnanvapauslain palveluntuottajalle maksettava korvausmääräaika maakunnan puolelta edellyttää.

Jotta näissä poikkeuksellisissa tilanteissa henkilökohtainen budjetti olisi mahdollinen, tulisi korvaus maakunnalta tulla enakkoon tai laskua vastaan, ennen kulujen reaalista syntymistä. Näin mitä suuremmissa määrin esim. palkkakulujen korvaamisen osalta. Esitetty maakunnan korvausvastuu viimeistään kahden viikon kuluessa siitä, kun se vastaanotti palveluntuottajan tiedot annetuista palveluista ja kustannuksista, ei ole mahdollinen.

14.5.2018

Invalidiliitto ehdottaa seuraavaa lisäystä valinnanvapauslain 10 luku Palveluntuottajalle suoritettavat korvaukset 71 § 2 mom. jos kuitenkin henkilökohtaista avun työntantajamallia on tarkoitus järjestää henkilökohtaisella budjetilla, ”*Korvaukset annettaessa palvelua henkilökohtaisella budjetilla*”. Myös Vammaisfoorumi esittää näin lausunnossaan;

”Palveluntuottajan on toimitettava riittävät tiedot asiakkaalle annetuista palveluista ja palvelujen tuottamisesta aiheutuneista kustannuksista maakunnan liikelaitokselle. Liikelaitos suorittaa korvauksen viimeistään kahden viikon kuluttua siitä, kun se vastaanotti palveluntuottajan ilmoittamat tiedot palveluista ja niiden aiheuttamista kustannuksista. ***Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain (380/1987) 8 d §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitetussa henkilökohtaisen avustajan työntantajamallissa työntekijän palkkaamisesta aiheutuvat kulut on kuitenkin korvattava etukäteen siten kuin asiakkaan henkilökohtaisen budjetin päätöksessä ja asiakassuunnitelmassa on todettu.***”

LOPUKSI

Invalidiliitto toteaa, että vammaisten ihmisten palveluiden toteutumista ja palveluiden järjestämistä sekä laatua vammaisten palveluiden valinnanvapauden ja toteutumisen osalta on seurattava niin valtakunnallisesti kuin maakuntatasollakin. Vammaisten ihmisten palvelut on sisällytettävä osaksi maakuntastrategiaa.

Helsingissä 14. toukokuuta 2018

Petri Pohjonen
pääjohtaja

Laura Andersson
yhteiskuntasuhdejohtaja

Lisätietoja: Elina Nieminen, lakimies (elina.nieminen@invalidiliitto.fi)